

การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

Culture local wisdom Management for Creative
tourism : A cast study of Koh mark Sub-District,
Pakpayoon District, Patalung Province.

นิตติยา ทองเสนอ (Nittiya Tong-sanoer)¹
อุทิศ สังขรัตน์ (Utitt Sungkharat)^{2,3}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นกรวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มย่อย และนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ผลการศึกษาพบว่า การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวบ้านในตำบลเกาะหมากมีดังนี้

- 1) การรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชนบางอย่างที่กำลังเลือนหายขึ้นมาใหม่
- 2) การปลูกจิตสำนึกทางด้านวัฒนธรรมและให้เกิดขึ้นในชุมชน
- 3) การส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาให้บทบาทในการถ่ายทอดความรู้และการอนุรักษ์สืบสาน

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

M.A. Student, Major Community Ecotourism Management, Faculty of Environmental Management, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus. E-mail: b.sainhome@gmail.com

² อาจารย์ ดร. สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ Ph.D, Lecturer, Program Human and Social Development, Department of Educational, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hatyai Campus. E-mail : utitt.s@psu.ac.th

³ สถานีวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่ภาคใต้แบบบูรณาการ วิทยาเขตหาดใหญ่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ Research Center for Integrated Ecotourism Management in Southern Thailand (RC-ECO SOUTH), Prince of Songkla University, Hatyai Campus

- 4) การใช้วิถีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและวิถีประมงเพื่อการท่องเที่ยว
- 5) การกำหนดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้เป็นจุดท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาจะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, ตำบลเกาะหมาก

Abstract

This research objective to study the cultural and local wisdom management for creative tourism a cast study of Koh Mark district. Pakpayoon sub-district, pattalung province Qualitative research by , in-depth interview, participant observation, and focus group subsidiaries And the presentation of the results of the study with descriptive analysis study. Management culture and wisdom.

- 1.To revive back the traditional culture and local community
- 2.create awareness of culture and for the community.
3. Promoting the local scholars and teachers wisdom to play an important role in the transfer of knowledge. Preservation and Conservation
4. using of the culture and way of life of fishing to tourism.
5. Create route for creative tourism finally the results from the case study will be used as guide in the development of Creative Tourism Management in sustainable community.

Key word : Cultural and Local wisdom management, Creative tourism, Koh Mak district.

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวของประเทศไทยนั้นจะสามารถแบ่งออกได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งการท่องเที่ยวแนวผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการท่องเที่ยวแนวใหม่ๆ ที่ขึ้นักท่องเที่ยวที่เป็นนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มมากยิ่งขึ้น อย่างการท่องเที่ยวที่ได้รับการนิยามมากที่สุดในขณะนี้ คือ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ที่เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืน นักท่องเที่ยวจะได้ประสบการณ์จากการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน วิถีชีวิต ทำให้เกิดความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน ที่ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและจดจำพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นตลอดไป “การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้ผู้เดินทางได้พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตนผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริงที่เป็นตามเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว” (Richards. 2010 : 78–90) โดยหลากหลายประเทศได้ให้ความสำคัญและต่างหยิบยกความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อทำให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวประเภทนี้ขึ้น ซึ่งประเทศไทยก็นับตนเองว่าเป็นประเทศที่มีอัตลักษณ์ของวิถีชีวิตหลากหลายพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวชุมชน บ้านกลางหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบางน้ำผึ้ง กรุงเทพมหานคร ชุมชนน้ำเขียว จังหวัดตราด เกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร และชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา เป็นต้น ทุกชุมชนล้วนแต่จะจัดวิถีชีวิตชุมชนเพื่อเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว นอกจากจะมีชุมชนที่อยู่ฝั่งอันดามันแล้วฝั่งอ่าวไทยก็ยังมีชุมชนที่น่าสนใจไม่แพ้ฝั่งอันดามันด้วยเช่นกัน เช่น ชุมชนคลองน้อย จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอสังขละบุรีจังหวัดสงขลา (โหนดนา เล) และชุมชนอื่นๆ ในทะเลสาบสงขลา

ทะเลสาบสงขลา เป็นทะเลสาบที่มีลักษณะเปิด(ลากูน) เป็นทะเลสาบที่มีทางเปิดติดต่อกับทะเลนอก จัดเป็นทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งอยู่ในเขตที่ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ติดกับทะเลสาบ 4 อำเภอ จังหวัดพัทลุงมีพื้นที่ติดกับทะเลสาบ 3 อำเภอ และจังหวัดนครศรีธรรมราชมีพื้นที่ติดกับทะเลสาบ 2 อำเภอ (คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ. 2547 : 51) โดยทะเลสาบแห่งนี้มีเอกลักษณ์พิเศษแห่งเดียวในประเทศไทย คือมีระบบนิเวศ 3 น้ำ คือน้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็ม ด้วยเอกลักษณ์ดังกล่าวทำให้ลุ่มน้ำ

ทะเลสาบแห่งนี้มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศในบริเวณกว้าง มีความหลากหลายทางชีวภาพ ต่อการดำรงชีพและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ทำให้คนในพื้นที่ลุ่มน้ำแห่งนี้มีการพึ่งพิงอาศัยเกื้อกูลต่อกันในการดำรงชีพและประกอบอาชีพ นอกจากนี้ พื้นที่ลุ่มน้ำแห่งนี้ยังเป็นแหล่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิงวัฒนธรรม ประเพณีเอกลักษณ์เฉพาะระหว่างพื้นที่ระหว่างศาสนาเข้าด้วยกันอย่างลงตัว (เครือข่ายวิจัยภาคใต้ตอนล่าง. 2551 : 22-52)

“เมื่อออกทะเล เมืองหนังโนรา อู่นาข้าว พราวน้ำตก แหล่งนกน้ำ ทะเลสาบงาม เขาอกทะลุ น้ำพุร้อน” คำขวัญที่แฝงไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดพัทลุง หรือที่เรียกกันว่า เมืองลุง หรืออีกชื่อในอดีตเรียกว่า เมืองอกทะลุ จังหวัดพัทลุงเป็นอีกจังหวัดหนึ่งของภาคใต้เป็นเมืองที่ขึ้นชื่อเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติที่สำคัญระดับประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นทุ่งนา ป่าพรุ เขื่อนเขาและทะเลสาบ อาทิ ทะเลน้อย พื้นที่ชุ่มน้ำ และทะเลสาบน้ำจืด เป็นแหล่งอาศัยของนกน้ำหลากหลายสายพันธุ์ จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดที่มีคนพูดถึงการท่องเที่ยวอย่างมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “เที่ยวไม่เที่ยว แวะเยี่ยมเมืองลุง” เป็นเมืองเล็กๆที่ระบบทุนนิยมเข้าถึงน้อยมาก เนื่องด้วยเหตุที่ทุนนิยมเข้าถึงน้อย จังหวัดพัทลุงจึงเป็นจังหวัดที่ยังคงอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นหลงเหลือให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอด ไม่ว่าจะเป็นหนังตะลุงและมโนราห์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ตกทอดมาเนิ่นนาน ชากโบราณวัตถุที่สามารถเป็นนาฬิกานับอายุของจังหวัดนี้ได้อย่างแม่นยำ (เครือข่ายวิจัยภาคใต้ตอนล่าง. 2551. 22-52) หรือแม้แต่วิถีชีวิตการดำรงชีพของชาวจังหวัดพัทลุงก็ยังดำรงชีวิตแบบเดิมไม่ผิดเพี้ยนหรือแปรผันไปตามโลกในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงแง่มุมของเรื่องราวต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตได้อย่างหลากหลาย จนกลายเป็นสังคมแห่งวัฒนธรรม จึงไม่แปลกที่ในทุกพื้นที่ของจังหวัดพัทลุงยังรอคอยให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสและเรียนรู้ถึงประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์

อีกหนึ่งพื้นที่ของจังหวัดพัทลุง อาจจะไม่มีใครรู้จักมากนัก แต่ที่แห่งนี้ล้วนแล้วแต่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจเหมาะสมที่จะพัฒนาให้เป็นสถานที่เรียนรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งพื้นที่แห่งนี้เป็นเกาะที่เชื่อมต่อกับแผ่นดินใหญ่ของจังหวัดพัทลุง คือ เกาะหมาก เกาะแห่งนี้มีอัตลักษณ์ทางด้านการภูมิปัญญา วัฒนธรรม และการดำรงชีวิตแตกต่างจากอำเภอหรือตำบลอื่นๆในจังหวัดพัทลุง เดิมทีเกาะหมากมีเพียงแค่ 7 หมู่บ้านในปี พุทธศักราช 2518 และได้เพิ่มจำนวนเป็น 8-9 หมู่บ้าน ในปีพุทธศักราช 2519 เพิ่มเป็น 10 หมู่บ้าน ในปีพุทธศักราช 2535 และเพิ่มเป็น

11 หมู่บ้านในปีพุทธศักราช 2550 จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ บ้านท่าวา บ้านช่องพิน บ้านแหลมกวอด บ้านเกาะโคบ บ้านบางนาคราช บ้านเกาะหมาก บ้านเขาชัน บ้านเกาะเสือ บ้านน้ำบ่อหมาก บ้านหัวหิน บ้านเกาะหมากเมืองใหม่

ชุมชนที่ยังคงอัตลักษณ์วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ตำนานเล่าขานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี การเสด็จประพาสของพระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 ซึ่งอัตลักษณ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การฟื้นฟูเป็นอย่างยิ่ง เสริมสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีของคนในท้องถิ่น สามารถที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชน จึงควรเป็นปัจจัยหลักที่ควรจะสนับสนุนให้เป็นการท่องเที่ยวโดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวชูโรง โดยใช้การสื่อความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความน่าสนใจ ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงความมหัศจรรย์ของเกาะเล็ก ๆ เกาะนี้ที่แฝงตัวอยู่ในทะเลสาบสงขลา ที่สามารถรวบรวมเสน่ห์น่าดึงดูดใจ ความมีอัธยาศัยของคนในพื้นที่ ชวนให้นักท่องเที่ยวมาจาดำ

ดังนั้น เนื่องจากเกาะหมากเป็นพื้นที่ที่มีภูมิปัญญา วัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิตที่เข้มแข็ง ซึ่งจะเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเหล่านี้ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงสนใจเลือกศึกษาการจัดการวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เพื่อเสริมสร้างความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น ที่ยังรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่ ที่สามารถช่วยให้ภูมิปัญญาเหล่านี้เกิดเป็นการตีมูลค่าภายใต้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวที่มีภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการจัดการวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

วิธีการศึกษาวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้ที่มีความรู้ (Focus Group) เกี่ยวกับพื้นที่ตำบลเกาะหมาก

เป็นอย่างดี สัมภาษณ์แบบสุ่มจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีการใช้ชีวิตติดบนเกาะหมาก

1. การเลือกพื้นที่การศึกษา

การศึกษาคครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาเจาะจงไปที่ตำบลเกาะหมาก จังหวัดปากพะยูน เนื่องจากพื้นที่นี้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล (ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนกลาง) อีกทั้งมีอัตลักษณ์การดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี มาตั้งแต่อดีต รวมทั้งพื้นที่แห่งนี้ยังสามารถสะท้อนภาพวิถีชีวิตแบบภาคใต้แท้ ๆ ได้อย่างครบถ้วน อีกทั้งคนในชุมชนเกาะหมากมีเสน่ห์น่าดึงดูดใจและมีความเป็นกันเองให้การต้อนรับอย่างดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงคิดว่าตำบลเกาะหมากจึงพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การนำวัฒนธรรม และภูมิปัญญามาพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

2. กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูล

2.1 กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ตำบลเกาะหมาก ประกอบด้วย กลุ่มทำไข่จำนวน 2 คน กลุ่มยกยอ จำนวน 1 คน กลุ่มชาวบ้านประมงจำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มธุรกิจที่พัก จำนวน 3 ที่พัก ธุรกิจเรือนำเที่ยว จำนวน 1 ธุรกิจ

2.2 ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเกาะหมาก ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการ แกนนำชุมชน จำนวน 5 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างประชากรที่มีรายได้ที่เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น สํารวจเพื่อหาวัฒนธรรม ภูมิปัญญาในเกาะหมากที่จะสามารถนำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยเลือกเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และตำนานเล่าขานจากเอกสารที่เคยได้รวบรวมเอาไว้ในอดีต ซึ่งเป็นวารสารทางประวัติศาสตร์ของตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน ซึ่งผู้วิจัยจะคัดเลือกข้อมูลที่ตรงกับเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาโดยตรวจสอบและประเมินอย่างรอบคอบแล้วว่าได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไปจริง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมารวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลจากการสอบถาม และข้อมูลที่มาจากแหล่งอ้างอิง หากจุดเด่นในแต่ละชุมชน เพื่อทำเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลเกาะหมาก

บริบทพื้นที่

1. สภาพทั่วไปของตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน

เกาะหมากเป็นเกาะที่อยู่ใจกลางทะเลสาบสงขลา (ตอนกลาง) ซึ่งจะอยู่ในพื้นที่อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง พื้นที่ของตำบลเกาะหมากนี้แต่ก่อนเคยเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ยุคหิน จากหลักฐานที่พบ เคยมีการขุดพบขวานโบราณนับร้อยชิ้น (ปัจจุบันพื้นที่ที่พบหลักฐานนั้นคือ บ้านแหลมกรวด) ซึ่งเป็นเครื่องมือเครื่องใช้มนุษย์ยุคหิน เนื่องด้วยความเหมาะสมทางด้านภูมิศาสตร์จึงทำให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นชุมชนเมือง ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “เล็งจ๊ี่” เมืองนี้มีความรุ่งเรืองทางการขาย เป็นศูนย์กลางในการเดินทางทะเล นอกจากนี้ชุมชนแห่งนี้ก็ยังมีความเจริญทางด้านพุทธศาสนาอีกด้วย โดยการค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์วัดโบราณ ประมาณ 13 แห่ง และในบางพื้นที่ไม่มีสภาพวัดเก่าแก่หลงเหลืออยู่เลย วัดทั้งหมดนี้จึงไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากรจึงไม่มีการจัดการที่เป็นระบบระเบียบ (โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้ . 2550 : 12-13)

เกาะหมากเป็นเกาะที่มีการปกครองท้องถิ่นอย่างชัดเจน มีจำนวน 11 หมู่บ้าน ชื่อของแต่ละหมู่บ้านก็จะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เดิมทีเกาะหมากมีชื่อเรียกว่า ตำบลเกาะโคบ เพราะตั้งอยู่ในบ้านเกาะโคบ มีศูนย์กลางทางด้านต่างๆ ที่บ้านท่ายาง เนื่องจากเป็นศูนย์กลางในการคมนาคมทางน้ำและทางทะเลสาบสงขลา ต่อมามีการเปลี่ยนชื่อเพียงเพราะผู้นำชุมชนบ้านเกาะคนเป็นคนเกาะหมาก จึงทำให้มีคนเรียกชื่อเกาะหมากในเวลาถัดมา

2. อาณาเขตที่ตั้งชุมชน

สภาพพื้นที่ของตำบลเกาะหมากเป็นพื้นที่ราบเชิงเขาติดทะเลสาบสงขลาตอนกลาง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวนยางพารา การประมงในทะเลสาบ

ทิศเหนือ ติดกับ ทะเลสาบสงขลา (อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา)

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลปากพะยูน

ทิศตะวันออก ติดกับ ทะเลสาบสงขลา (ตำบลเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน)

ทิศตะวันตก ติดกับ ทะเลสาบสงขลา (ตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน)

(สภาพข้อมูลและพื้นฐาน, องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะหมาก. 2557 : สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2557, จาก<http://www.khomak.go.th/general1.php...>)

ภาพประกอบที่ 1 : แผนที่เกาะหมากในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนกลาง และเกาะใกล้เคียง ดัดแปลงจาก google map โดย นางสาวนิตติยา ทองเสนอ

3. ทรัพยากรธรรมชาติ

เนื่องจากเกาะหมากมีภูมิประเทศเป็นพื้นที่เกาะ ขนานกับทะเลสาบสงขลาซึ่งตั้งอยู่ในตอนกลาง มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วย ทรัพยากรดิน น้ำ อากาศ ระบบนิเวศป่าพรุ ป่าชายเลน และเกาะแก่งรอบรอบอีก 12 เกาะ นอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติภายในเกาะหมากก็ประกอบไปด้วย พื้นที่สวน ไร่ นา ของชาวเกาะหมาก พื้นที่เขา และพื้นที่ป่า ทรัพยากรธรรมชาติที่นี้จึงเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากเป็นฐานของการดำรงชีวิตของคนเกาะหมากทั้งในด้านการเพาะปลูก การประมง เป็นต้น (โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้ . 2550 : 76-77)

4. วิถีชีวิต

วิถีชีวิตในตำบลเกาะหมาก เนื่องจากเกาะหมากมีสภาพภูมิอากาศแค่ 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน ในช่วงของฤดูฝน จะเป็นช่วงที่ชาวบ้านในตำบลเกาะหมากทำการเกษตรไม่ได้แต่จะหันมาทำอาชีพประมงในช่วงฤดูนี้แทน ช่วงฤดูฝนของเกาะหมากจะอยู่ในช่วงเดือนมกราคมจนถึงเดือนมีนาคมและอีกช่วงคือช่วงกรกฎาคมและช่วงกันยายน ในวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลเกาะหมากจะเป็นการทำประมงแบบพื้นบ้าน ไม่ใช่เรือประมงขนาดใหญ่ แต่จะใช้เรือหางยาวขนาดเล็กถึงขนาดกลางตามกำลังทรัพย์

ทำให้เห็นถึงกลั่นอายการทำประมงพื้นบ้าน ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ สู้รุ่นลูกหลาน ความเป็นอยู่ของชาวประมงตำบลเกาะหมากจะไม่แตกต่างกับชาวประมงที่อื่น ๆ มากเท่าไร มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายริมทะเลสาบสงขลา ใช้ชีวิตตามแนวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือ เศรษฐกิจพอเพียง ทำมาหากินแบบพออยู่พอกิน แต่ไม่ทำการประมงแบบอุตสาหกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมงนั้น ชาวประมงเกาะหมากก็ใช้เวลาว่างในช่วงฤดูร้อนซ่อมแซมเครื่องมือการทำประมงหรือทำเครื่องมือขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ในการทำประมงในช่วงหน้าฝน เครื่องมือที่ใช้ เช่น โพงพาง ไซนั่ง เป็นต้น

พอหมดช่วงหน้าฝน ก็จะเป็นช่วงฤดูร้อน จากเดือนเมษายนจนถึงเดือนมิถุนายน เนื่องจากหมดช่วงฤดูฝนเข้าสู่ฤดูร้อน ชาวบ้านก็จะหันหน้ามาทำเกษตรแบบเต็มตัว โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านในพื้นที่จะทำสวนยางพารา โดยการทำสวนยางพารานั้นมีการเข้ามาในพื้นที่ตำบลเกาะหมากตั้งแต่ พุทธศักราช 2442 ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะประกอบอาชีพเป็นชาวสวนยางพารา เช่น รับผิดชอบ รับผิดชอบ ขนส่งยาง ใฝ่สวนยาง ปลุกพันธุ์ยาง เป็นต้น ผลผลิตยางพาราของอำเภอปากพะยูนและจังหวัดพัทลุงจะออกสู่ตลาดตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม-เดือนธันวาคม โดยในปี 2550 ให้ผลผลิตมากในเดือนมิถุนายน จะมีผลผลิตประมาณ 14.21 ของผลผลิตทั้งหมด รองลงมา คือเดือนกุมภาพันธ์ จะมีผลผลิตประมาณร้อยละ 11.31 ของผลผลิตทั้งหมดและผลผลิตออกน้อยในช่วงเดือน เมษายน ตุลาคม และพฤศจิกายน (แผนยุทธศาสตร์การวิจัยจังหวัดพัทลุง) แต่ในปัจจุบันเจ้าของสวนยางรายย่อยและคนรับจ้างกรีดยางยังคงมีปัญหาการไม่พอจ่ายในครัวเรือนเนื่องจากราคาผลผลิตยางพาราค่อนข้างต่ำ จึงมีการหันมาทำไร่แบบผสมผสาน ปลุกข้าว ปลุกพืชผักสวนครัว หรือแม้แต่ปลูกไม้ผลอย่างสะตอ ลองกอง มังคุด เป็นต้น

ผลการศึกษา

การจัดการทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของพื้นที่ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เพื่อการท่องเที่ยวพบว่ามีการขบวนการขั้นตอนการจัดการ ดังนี้

1. การรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมชุมชนบางอย่างที่กำลังเลือนหายไป

วัฒนธรรมภายในชุมชนเกาะหมากมีหลากหลายวัฒนธรรมทั้งจากศาสนาพุทธและมุสลิมที่ผสมผสานการดำเนินชีวิตเข้ากับหลักของศาสนา แต่ในปัจจุบันบางพิธีกรรมได้มีการรื้อฟื้นดัดแปลงให้ดูเรียบง่ายไม่ยุ่งยาก หรือแม้แต่บางพิธีกรรมอาจจะเลือนหายไปจากภูมิปัญญาเดิมที่เคยมีอยู่ในศาสนาอิสลามจะมี ประเพณีที่แสดงความจงรักภักดีต่อพระศาสดา เช่น ประเพณีเมาลิต ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของศาสนาอิสลามเป็นการอวยพรวันเกิดต่อศาสดา วัฒนธรรมฮารีรายอ ที่มี 2 ประเภท อี้ดิลฟิตริ (ช่วงหลังถือศีลอด) และ อี้ดิลอฎรา (ช่วงทำพิธีฮัจ์ที่เมกกะ) พิธีเข้าสู่ันต์ (เฉพาะมุสลิมที่เป็นเพศชาย ประเพณีการเข้ากูโบร์ วัฒนธรรมวาลิมะ (การแต่งงานแบบอิสลามดั้งเดิม) ด้านภูมิปัญญาการดำรงเลี้ยงชีพ เช่น ประเพณีการทำขวัญเรือ โดยการหาโต๊ะ มากินข้าวในเรือ เพื่อมาอ่านดุอาขอพรต่อพระเจ้า เพื่อเป็นการหากินคล่อง ปลอดภัย โดยมีผ้ามาผูก 3 สี วัฒนธรรมและประเพณีเหล่านี้เป็นวิถีชีวิตของชาวประมงมุสลิมที่อาศัยความเชื่อเพื่อเป็นรากฐานของการทำงาน โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้. 2550 : 52-53) ส่วนในศาสนาพุทธ วัฒนธรรมประเพณีด้านความเชื่อที่ชาวบ้านในตำบลเกาะหมากปฏิบัติในอดีต อาทิเช่น การลากพระด้วยเรือ (ลากพระทางน้ำ) เมื่อถึงท่าเทียบเรือตามท่าของวัดหรือท่าที่สำคัญๆ ต่างๆ ก็จะนำเรือพระเข้าเทียบและให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมแจวเรือหรือทำบุญพระ ประเพณีการลากพระเป็นประเพณีที่ทำกันในช่วงวันออกพรรษา ชาวบ้านเชื่อว่า อาานิสงส์ในการลากพระ จะทำให้ฝนตกตามฤดูกาล เป็นประเพณีที่ปฏิบัติตามความเชื่อว่า ใครได้ลากพระทุกปี จะได้บุญมาก ส่งผลให้พบความสำเร็จในชีวิต ประเพณีผูกธงเข้าพรรษาที่เขาคลองกุด ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในเกาะหมาก เป็นการปักธงเพื่อแสดงสัญลักษณ์ช่วงการเข้าพรรษาเพื่อแสดงให้ชาวบ้านภายในเกาะหมากได้ทราบข่าวต่อๆ กันในอดีต แต่ในปัจจุบันการผูกธงเข้าพรรษาที่ยอดเขาแห่งนี้ได้เลือนหายไปอันเนื่องมาจากปัจจุบันได้มีความก้าวหน้ามากขึ้น ประชาชนมีปฏิทินและได้รับข่าวสารจากช่องทางอื่นมากขึ้น จุดชมวิวนางฟ้าเป็นเขาที่สามารถมองเห็นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนกลางและถนนพระธาตุเจดีย์สถานทิพย์พิมานเขานางฟ้า ประดิษฐานอยู่บนเขานางฟ้า สาเหตุที่ได้ขึ้นชื่อว่าเขานางฟ้าเนื่องจากมีตำนานที่เล่าขานมาว่า มีนางฟ้า 7 องค์นั่งทอดผ้าเพื่อถวายพระศรีอารียต่อมานางฟ้าได้เปลี่ยนเครื่องแต่งกายลงอาบน้ำ ตาไกรซึ่งกำลังขึ้นปาดตาลมองเห็น

ได้เรียกคนอื่นมาดูนางฟ้าอาบน้ำ นางฟ้าโกรธจึงสาปให้ตาโกรตกต้นตาลตาย แล้วนางฟ้าก็กลับเข้าถ้ำต่อจากนั้นก็ไม่มีใครเห็นนางฟ้าอีกเลย ปัจจุบันเขาแห่งนี้เป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์เขานางฟ้า มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ประจำโดยภายในสำนักสงฆ์ได้มีการก่อสร้างพระธาตุเจดีย์สถานทิพย์พิมานเขานางฟ้าเป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2527 นอกจากนี้ภายในสำนักสงฆ์ยังมีโบราณวัตถุ ต่างๆ มากมาย เช่น ถ้วยชาม ขวานหิน เตาหีต โบราณ และไหรูปแบบต่างๆ โดยบริเวณยอดเขานางฟ้าได้จัดเป็นเขตอนุรักษ์ทรัพยากร ตำบลเกาะหมาก แม้แต่ขนมพื้นบ้านและอาหารพื้นบ้าน “นับว่าเป็นภูมิปัญญาที่เริ่มหายไปจากเกาะหมาก อาจจะเนื่องด้วยหลากหลายสาเหตุ เช่น ไม่มีวัตถุดิบ หรือไม่มีผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าว ด้านการทำมาหากิน เดิมทีเกาะหมากเป็นเกาะที่มีชาวมากจำนวนหนึ่งประชากรส่วนใหญ่จะทำอาชีพทำนา แต่ในปัจจุบันเกษตรกรหันไปปลูกยางพาราและปาล์มมากกว่าการทำนาข้าว เพียงเพราะรายได้ที่ได้ยางพาราและปาล์มสูงกว่าการทำนาข้าว” (สมพร สุวรรณเรืองศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์).ที่บ้านแหลมกรวด 191/1 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 20,25,26 กันยายน 2557)

2. การปลูกจิตสำนึกทางด้านวัฒนธรรมผ่านระบบการศึกษาให้เกิดขึ้นในชุมชน

จิตใจของคนในสังคมไทย กำลังถดถอย ลงไปทุกปี เป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมไทยเกิดปัญหาไม่เว้นในแต่ละวัน แต่จะอย่างไรได้โนเมื่อเราเติบโตมาในสภาวะแวดล้อมเช่นนี้ ผู้ใหญ่อย่างพวกเราก็เล็งเห็นว่าปัญหาทุกอย่างมันมักจะมีท่าแก้ไขดังนั้นทุกคนล้วนมองที่อนาคตของชาติอย่างเด็ก เช่นเดียวกันกับโรงเรียนภายในเกาะหมากที่มีรายวิชา “ เกาะหมากศึกษาสอนเยาวชนที่เป็นกำลังของตำบล อำเภอ จังหวัด หรือเป็นกำลังสำคัญของประเทศ ในรายวิชานี้ได้เข้าไปอยู่ในแผนการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6 เพื่อเป็นการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชนเกาะหมาก ซึ่งในปัจจุบันบางภูมิปัญญาหรือบางวัฒนธรรมเลือนหายไป ” (บทสัมภาษณ์ ครุณฤมล ผลามิโซ และครูวันดี สุวรรณเรืองศรี ครูโรงเรียนวัดบ้านแหลมกรวด) การละเลยพื้นบ้าน สังคมไทยในปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก้าวล้ำเร็วอย่างคาดไม่ถึง ซึ่งทำให้เยาวชนในตำบลเกาะหมากหันไปสนใจกับสิ่งที่มันทันสมัยและมองได้ในมุมมองที่กว้างกว่าการเล่นแบบเดิม ๆ จากการสำรวจพบว่าในตำบลเกาะหมากมีการละเล่นพื้นบ้านมากมาย เช่น การตีมอ การตกปลาโดยใช้คันเบ็ดไม้ไผ่

การดำน้ำหาลูกปลาชีวปลาสร้อย เป็นต้น

3. การส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาให้มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ และการอนุรักษ์สืบสาน

เกาะหมากตั้งอยู่ในพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนกลาง มีลักษณะเป็นเกาะที่มีสะพานเชื่อมต่อกับพื้นแผ่นดินใหญ่ รอบ ๆ บริเวณเกาะหมากก็จะมีเกาะน้อยใหญ่อยู่มากมาย บางเกาะมีเรื่องเล่าขานเป็นตำนานให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้อย่างเช่น เกาะสีเกาะห้า เกาะที่เป็นแหล่งอาศัยของนกนางแอ่นที่เป็นสินค้าส่งออกสำคัญของไทย เกาะแห่งนี้เป็นเกาะที่มีเรื่องเล่าตำนานที่สำคัญก็ว่าได้ เป็นตำนานที่สอดแทรกคติข้อคิดเตือนใจให้แก่ผู้ฟังได้อย่างดี นอกจากจะมีเรื่องเล่าแล้วเกาะแห่งนี้ก็ยังมีตำนานการเสด็จมาประพาสเมื่อ พ.ศ. 2432 (ร.ศ.108) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสทะเลสาบสงขลาและหมู่เกาะสีเกาะห้า ระหว่างวันที่ 22-24 กรกฎาคม พ.ศ. 2432 ประทับพักแรมที่พลับพลาหน้าถ้ำเทวดา เกาะมวย และเสด็จดำในเกาะต่าง ๆ เช่น ถ้ำหลิ ถ้ำแรงวัว ถ้ำเสือ ถ้ำแรด และเขาชัน การเสด็จครั้งนั้นได้ทรงจารึกอักษร จ.ปร ศักราช 108 ไว้หน้าถ้ำเทวดา (เกาะมวย) (เครือข่ายวิจัยภาคใต้ตอนล่าง. 2551: 47) และยังปรากฏอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ เครื่องมือประมงในอำเภอปากพะยูนที่ตั่งอยู่บริเวณทะเลสาบสงขลาตอนกลาง มีการทำประมงขนาดเล็กเรียกว่าประมงพื้นบ้านซึ่งเป็นการทำประมงที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือประมงที่ทำขึ้นมาเองภายในครัวเรือน เช่น ยอ สัตว์น้ำที่จับได้ส่วนใหญ่จะเป็นปลาน้ำจืด ไช่นึ่ง เป็นลักษณะสูง ปีกลงบนน้ำ ลักษณะสัตว์น้ำที่ได้จะเป็นกุ้งทะเลสาบและปลาขนาดเล็ก โม่ระ จะพบมากสุดในทะเลสาบสงขลาตอนล่างและปากพะยูน สัตว์น้ำที่จับได้ก็จะเป็น กุ้งและปลาขนาดเล็ก กัดสามชั้น เป็นกัดที่ใช้จับกุ้งขนาดใหญ่ มีลักษณะยาวเป็นชั้น ๆ และ แนด จะเป็นเครื่องมือประมงที่ใช้จับสัตว์ขนาดเล็ก เช่น กุ้งฝอย กุ้งขนาด โดยมีการใช้เรือแจว เรือพายขนาดเล็กใช้กำลังคนในเรือน้อยขนาดหนึ่งถึงสองคน ออกหากินไม่ไกลจากชุมชนนัก บ้างก็ออกตอนรุ่งเช้ากลับเที่ยวหรือเย็น บ้างก็ออกเย็นกลับรุ่งเช้า ทำอย่างนี้อยู่เป็นวัฏจักร สัตว์น้ำที่จับได้ก็จะนำไปบริโภคในครัวเรือน หากเหลือกินเหลือใช้ก็จะนำไปขายที่ตลาดที่รับซื้อในช่วงเช้าเพื่อส่งต่อไปยังผู้ค้ารายใหญ่ โครงการวิจัยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. 2553 : 30) นอกจากนี้เกาะหมากยังมีการถ่ายทอดความรู้ทางด้านศาสตร์ทางการแพทย์อย่างสวนสมุนไพร ที่ทำ

ขึ้นเป็นกลุ่มขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านในตำบลเกาะหมากนั้นมาพบปะกันในบริเวณสวนสมุนไพร สวนสมุนไพรจะมีการรวบรวมสมุนไพรที่มีในพื้นที่ของเกาะหมากมาอยู่ด้วยกัน คนไหนว่างจากการทำก็มักจะเข้ามาในสวนแห่งนี้

4. การใช้วิถีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตเพื่อการท่องเที่ยว

หากเราจะกล่าวถึงการดำรงชีวิตของคนในเกาะหมากปากพะยูน ที่ตั้งอยู่ในทะเลสาบสงขลาตอนกลางเราจะนึกภาพของการทำประมงออกเป็นอย่างแรกเลยก็ได้ การดำรงชีวิตของคนที่นี่เกาะหมากส่วนใหญ่แล้วจะดำรงชีวิตที่ทำการประมงเป็นหลักเพื่อหาเลี้ยงชีพและคนในครอบครัว ดังนั้นเมื่อเราเดินทางไปยังเกาะหมากหรือบริเวณใกล้เคียงเราจะสามารถพบเห็นวิถีชีวิตชาวประมงแบบดั้งเดิมคือการออกเรือขนาดเล็กเพื่อทำการประมงในพื้นที่ของตนเอง ใช้เครื่องมือที่ทำขึ้นเองภายในครัวเรือน การทำอาชีพประมงในพื้นที่ของเกาะหมากจะสามารถแยกได้ระหว่างไทยพุทธกับมุสลิมที่ค่อนข้างจะเห็นได้อย่างชัดเจน “พื้นที่ของเกาะหมากส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดเป็นหมู่บ้านของชาวประมง ซึ่งจะหากินในเขตน้ำเค็มกับน้ำกร่อย จะสลับหมุนเวียนกันไป ข้อดีของชาวประมงเกาะหมากนี้คือ จะเว้นช่วงให้ปลาและสัตว์น้ำได้ขยายพันธุ์และวางไข่ ในช่วงที่ชาวประมงเว้นว่างนี้ชาวประมงก็จะหันมาทำเกษตรแทน ไม่ว่าจะเป็นการทำยางพาราหรือแม้กระทั่งพื้นที่สวนครัวและสวนสมุนไพร” (น้องจอย (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บริเวณทะเลสาบสงขลาตอนกลาง ขณะทำการประมง เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2557.) ซึ่งนับว่าเป็นการอนุรักษ์สัตว์น้ำและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาไปในตัว ในเขตพื้นที่อำเภอปากพะยูน และเกาะหมากแล้วยังมีเกาะอีกหนึ่งเกาะที่นับว่าเป็นผลพลอยได้ให้แก่คนในชุมชนเกาะหมากและอำเภอปากพะยูนด้วยเช่นกัน นั่นคือ เกาะรังนกนางแอ่น ที่บริเวณเกาะสี่เกาะห้า ที่สามารถนำรายได้จากการสัมปทานรังนกให้แก่ อบต. ถึงปีละ 50 ล้านบาท นกนางแอ่นที่กินรังอาศัยอยู่ตามถ้ำในเกาะต่าง ๆ ของหมู่เกาะสี่เกาะห้า ปัจจุบันนี้มีการเปิดเส้นทางให้เข้าไปเยี่ยมชมการทำงานของเจ้าหน้าที่บนเกาะรังนกนางแอ่นแห่งนี้และจะมีบางช่วงที่เปิดให้เข้าไปชมรังนกนางแอ่นที่อยู่ในถ้ำจริง ๆ แต่การเข้าถึงรังนกนางแอ่นแห่งนี้จะเป็นการเข้าถึงโดยคนในพื้นที่หรือบุคคลบางบุคคลที่จะสามารถนำนักท่องเที่ยวไปได้เท่านั้นเนื่องจากเกาะแห่งนี้มีการควบคุมอย่างแน่นหนา โดยมีแพยามรอบ ๆ เกาะรังนก ฝ้าดูตลอด 24 ชั่วโมงอย่างไม่ละสายตา (โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้. 2550 : 6-47)

เกาะโคบตั้งอยู่ในพื้นที่อาณาเขตในเกาะหมาก ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4 ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ที่นี่มีหมู่ตื้นตอนเช้า ๆ เดินเป็นแถวเรียงรายตามระยะทางประมาณเกือบหนึ่งกิโลเมตร หมู่ที่นี่จะใช้จุกในการหากิน โดยการไถนาหาหัวแหว่ใต้ดิน อิ่มแล้วกลับบ้าน หมู่บางตัวนอนพักเที่ยงได้ร่มไม้ พอตะวันตกยลูกชันมาทำนาต่อ พอใกล้ค่ำหมู่ทุกตัว จะเดินทางกลับบ้านเอง บ้านใครบ้านมันไม่ต้องมีใครมาต้อนให้กลับ เกาะโคบยังมีฝูงควายจำนวนมาก ที่เลี้ยงจับชาวบ้าน จะหาหญ้าและแหว่ตามป่าพรุเอง เมื่ออากาศร้อนจัดควายเหล่านี้จะลงไปแช่ตัวในน้ำบริเวณริมธารใกล้เพื่อปรับอุณหภูมิ นอกจากหมู่และควายแล้วเกาะโคบยังมีนกนานาชนิดที่มาหาอาหารที่บริเวณเกาะโคบ เป็นนกที่หาได้ทั่วไปและนกตามฤดูกาลต่างเข้าอพยพเข้ามา

5. การกำหนดเส้นทางวัฒนธรรมให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเกาะหมาก

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นในหัวข้อต่าง ๆ ผู้วิจัยสามารถคัดกรองกิจกรรมที่สามารถนำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้เพื่อเกิดเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและรักษาอัตลักษณ์วิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในเกาะหมาก คือ กิจกรรมการเรียนรู้การทำไร่ กิจกรรมการเรียนรู้วิถีการยกยอ กิจกรรมฟังตำนานเล่าขานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกาะหมากและเกาะรอบ ๆ กิจกรรมดูนกน้ำ หนูน้า ควายน้าที่เกาะโคบ กิจกรรมเรียนรู้สมุนไพรในเกาะหมากจากกลุ่ม กิจกรรมเยี่ยมชมทัศนศึกษาจากเกาะรังนก กิจกรรมการเยี่ยมชมแพปลาตามเช้า กิจกรรมดูวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน กิจกรรมดังกล่าวจะสามารถออกมาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวได้ดังนี้

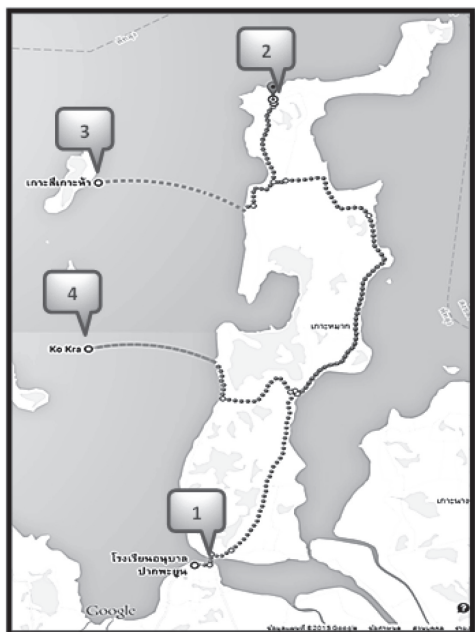
วันแรก นำนักท่องเที่ยวที่เดินทางถึงปากพะยูนเดินทางไปยังเขานางฟ้า ชมบรรยากาศและทิวทัศน์ที่สามารถมองเห็นในมูรอบ ๆ สามารถเห็นเกาะแก่งต่าง ๆ ในทะเลสาบสงขลาตอนกลาง จากนั้นนำนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมและพบปะกับปราชญ์ชาวบ้านพร้อมทั้งรับฟังประวัติความเป็นมาของเกาะหมาก พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง ตื่นเช้ารับแสงแดดอ่อน ๆ จากที่พัก จากนั้นเดินทางไปยังเส้นทางถึงเกาะโคบ ปั่นจักรยานชม “ควายไล่ทุ่ง วัวเต็มหญ้า นกหาปลา หมู่ทানাแหว่” พร้อมไปกับการรับประทานอาหารเช้า เครื่องดื่มร้อน ๆ เหนียวหน่อกล้วย เหนียวหน้ากุ้ง สาย ๆ หน่อยพานักท่องเที่ยวไปยังบ้านช่องพินแพปลาที่รับซื้อสัตว์น้ำของชาวประมง

เพื่อส่งต่อไปให้ผู้ค้ารายใหญ่ รับประทานอาหารกลางวัน ข้าวยาสมุนไพรท้องถิ่น นำทุกท่านไปทอดลองทำไข่ ภูมิปัญญาอาชีพชาวประมง ณ เกาะหมาก นำทุกท่านลงเรือ เพื่อไปวางไข่ ล่องเรือดูวิถีชีวิตชาวประมง และกิจกรรมเล่นน้ำยามเย็น ดูพระอาทิตย์ตก อาบน้ำ รับประทานอาหารเย็น เตรียมตัวไปดูดาวที่ “ร้านยอ”

วันที่สาม เดินทางออกจากที่พัก ออกไปเก็บไข่ พร้อมนำผลผลิตผลการประมง มาแปรรูปเป็นอาหารกลางวัน พานักท่องเที่ยวไปดูวิธีการทำปลาแห้ง กุ้งแห้ง สนับสนุน ผลิตภัณฑ์ชุมชน เดินทางท่องเที่ยวในเมืองปากพะยูน รับประทานอาหารเที่ยง แยกส่งกลับบ้านโดยใช้น้ำตาลโตนดจากชุมชน ออกเดินทาง ล่องเรือชมเกาะ ตามรอย พระพุทธเจ้าหลวงและชมหมู่เกาะท่ามกลางทะเลสาบ ชมทัศนียภาพในมุมสูงของ ทะเลสาบสงขลาที่ถ้ำกระเจก ณ เกาะกระ พร้อมนมัสการเจ้าแม่กวนอิม และสักการะ ด่านโพธิ์ศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนเดินทางกลับ และ ถ่ายภาพประทับใจที่ สะพานท่าเตียน ชมความสวยงามการผสมผสานวิถีความเป็นอยู่ร่วมกันของชาวไทย พุทธ-มุสลิม อย่างสันติสุข

ภาพประกอบที่ 2 ภาพจำลอง
เส้นทางสำคัญทางวัฒนธรรมให้เกิด
เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน
เกาะหมาก ดัดแปลงจาก google map
โดย นางสาวนิตติยา ทองเสนอ

จุดที่ 1 แผ่นดินใหญ่อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง จุดรับนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ อย่างสะพานข้ามเกาะที่สามารถมองเห็นวิถีชีวิตของไทยพุทธและมุสลิมในภาพรวม

จุดที่ 2 แผ่นดินเกาะหมาก จุดที่มีแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม อาทิ เช่น เชนางฟ้า เกาะโคบ แพลลา เป็นต้น

จุดที่ 3 ตำแหน่งเกาะต่าง ๆ จุดท่องเที่ยวทางน้ำ ไม่ว่าจะเป็นเกาะสี่เกาะห้า เกาะกระ เกาะรังนก

จุดที่ 4 ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตอนกลาง จุดสำคัญที่สุดในการเดินทางท่องเที่ยว เส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่ศึกษาการเรียนรู้วิถีชาวประมง การวางไซ การออกเลหาปลา กุ้ง

ภาพประกอบที่ 4 วิถีชีวิตชาวเล
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2557

ภาพประกอบที่ 6 พระบรมรูปพระพุทธรเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5)
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2557

ภาพประกอบที่ 5 กุ้งหัวมันบริเวณพื้นที่เกาะหมาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2557

ภาพประกอบที่ 7 สะพานสิบสองนักกัศร
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2557

ภาพประกอบที่ 3 ภาพแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมภายในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ดัดแปลงจาก google map โดย นางสาวนิตติยา ทองเสนอ

บทสรุป

การจัดการทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง พบว่ามีกระบวนการขั้นตอนการจัดการดังนี้

1. การรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชนบางอย่างที่กำลังเลือนหายไป จากการศึกษาบางภูมิปัญญาของชาวมุสลิมมีประเพณีและวัฒนธรรมที่กำลังเลือนหายไป 4 ประเพณี อย่างประเพณีทำขวัญเรือซึ่งทุกวันนี้แทบจะไม่มีเห็นเห็นพิธีกรรมอย่างนี้เนื่องด้วยวัฒนธรรมสมัยใหม่กำลังเข้ามามีอิทธิพลทำให้คนในท้องถิ่นหันมาสนใจพิธีกรรมทางศาสนา ทางด้านศาสนาพุทธ วัฒนธรรมและประเพณีที่กำลังเลือนหายไปคงหนีไม่พ้นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน อย่างประเพณีการลากพระด้วยเรือทางน้ำ (ลากพระเรือ) แต่เดิมเป็นการลากพระเรือก่อน ต่อมาเมื่อมีถนนหนทางชาวบ้านจึงหันมาลากพระทางบกเพื่อความสะดวกสบายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทั้งสองศาสนาก็ต่างมีปัจจัยในเรื่องของการให้ความสำคัญที่ถูกลดน้อยลงเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงไปของสภาพสังคมในปัจจุบัน

2. การปลูกจิตสำนึกทางด้านวัฒนธรรมผ่านระบบการศึกษาให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยทางตำบลเกาะหมากในแต่ละโรงเรียนจะมีระบบการเรียนการสอนที่สอดแทรกเนื้อหาของท้องถิ่นของตนเองให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการในห้องเรียนเกิดความรักและหวงแหนพื้นที่ของตนเองมากยิ่งขึ้น

3. การส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาให้มีบทบาทการถ่ายทอดความรู้ และการอนุรักษ์สืบสาน เกาะหมากเป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราวความเป็นมาช้านาน มีหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ การดำรงชีพและปราชญ์ชาวบ้านจึงตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนในปัจจุบันพื้นที่แห่งนี้ยังมีภูมิปัญญาดั้งเดิมหลงเหลือให้เห็นอยู่

4. การใช้วิถีวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ปัจจุบันการท่องเที่ยวของไทยมีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น เกาะหมากก็เป็นอีกหนึ่งตัวเลือกที่เหมาะสมสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีได้เนื่องจากสภาพแวดล้อม ชุมชน หรือแม้แต่ทรัพยากรที่เอื้อต่อการเกิดการท่องเที่ยวขึ้นในเกาะหมาก

5. การกำหนดเส้นทางวัฒนธรรมให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเกาะหมาก จากภูมิปัญญา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ได้กล่าวมาในข้อข้างต้น ผู้วิจัย

จึงคิดว่าเกาะหมากมีทรัพยากรที่เพียบพร้อมต่อการท่องเที่ยวแต่จะเน้นไปทางด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ฉาบฉวยและเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการปฏิบัติร่วมด้วย จึงทำให้มีเส้นทางการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในเกาะหมาก ด้วยความหลากหลายทางด้านอัตลักษณ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ ที่จะสามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตที่มีความโดดเด่นของพื้นที่แห่งนี้ตลอดไป

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัยที่ได้ จะสามารถใช้ประโยชน์ทั้งตัวของชุมชนและในทิวเมืองครุฑปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจมาเที่ยวในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นในด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
2. งานวิจัยชิ้นนี้มีประโยชน์ต่อนิสิตนักศึกษาที่กำลังหาพื้นที่ทางการท่องเที่ยวพื้นที่ใหม่ๆ
3. ควรมีการทดลองเดินทางเส้นทางทางการท่องเที่ยวขึ้นจริงเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ โดยเชิญดารานักแสดงรุ่นใหม่ และสื่อมวลชน เข้าร่วมกิจกรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. หากมีวิจัยชิ้นต่อไปผู้วิจัยเสนอให้มีการวิจัยเจาะลึกลงไปที่ภูมิปัญญาแต่ละอย่างของเกาะหมากตั้งแต่ที่มา ระยะเวลา ตลอดจนการสืบทอด เพื่อเป็นแนวความรู้ให้แก่ชาวบ้านและผู้สนใจ
2. ควรนำสถานที่ที่แสดงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาผสมผสานอยู่ในวิจัยครั้งถัดไปเพื่อเสนอให้เห็นถึงความต่างทางด้านพื้นที่และวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กิตติชัย รัตนะ. (2555). การเตรียมความพร้อมและการปรับตัวของชุมชนเพื่อรับมือความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมิเวดลุ่มน้ำ . กรุงเทพฯ :/ ส่วนองค์การเอกชนและองค์กรชุมชน สำนักอาสาสมัครและเครือข่าย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- คณะกรรมการด้านที่ดินและน้ำ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2547). **นิเวศสามน้ำ**. กรุงเทพฯ : / โครงการสิทธิชุมชนศึกษาเดือนตุลา.
- คิมหันต์ สุวรรณเรืองศรี. (2556). เอกสาร โครงการ ตามรอยพระพุทธเจ้าหลวง **ควงเพื่อนซี้ สัมผัสวิถี ที่เกาะหมาก..เมืองลุง**. ม.ป.ท.
- เครือข่ายวิจัยภาคใต้ตอนล่าง. (2551). เอกสารการประชุมโครงการจัดทำยุทธศาสตร์การวิจัยจังหวัดพัทลุงเครือข่ายวิจัยตอนล่าง. พัทลุง : องค์การบริหารส่วนจังหวัดพัทลุง.
- โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งใต้. (2550). **เปิดประตู...สู่เกาะหมาก** : หจก.ไฟ-บาร์ด.
- โครงการวิจัยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. (2553). **โลกเลสาบ**. กรุงเทพฯ : แมกซ์มีเดีย วาย 32 เค เพรส.
- วิจิตรา อมรวิริยะชัย. (2553). **วัฒนธรรมข้าวกับวิถีคนใต้**. สงขลา : วิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วิวัฒน์ สุทธิวิภากร. (2555). **เลสาบเรา 7 : โครงการวิจัยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. กรุงเทพฯ : โอเอส พรินต์ติ้งเฮาส์.
- “สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน” สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2557, จาก [http : www.cbt-i.org](http://www.cbt-i.org)
- “อ.บ.ต เกาะหมาก ” สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2557, จาก [http : www.khomak.go.th](http://www.khomak.go.th)
- “แผนที่ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน ” สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2557, จาก [http : www.google.co.th/maps/place](http://www.google.co.th/maps/place) ตำบลเกาะหมาก...)

Richards, G. (2010). Creative Tourism and Local Development. InWurzburger, R. (Ed.). Creative Tourism A Global Conversation how to provide unique creative experiences for travelers worldwide: at present at the 2008 Santa Fe & UNESCO International Conference on Creative Tourism in Santa Fe. (pp.78–90).NewMexico.USA

บุคลากรกรม

กลุ่มทำไข่ (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2557.

ครุณณมล ผลามีไช (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). โรงเรียนวัดบ้านแหลมกรวด หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2557.

ครูวนิดย์ สุวรรณเรืองศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์ที่บ้านแหลมกรวด 191/1 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 20-23 กันยายน 2557.

เจ้าหน้าที่การไฟฟ้า (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บนถนนเส้นเกาะหมาก-บ้านแหลมกรวด ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2557 .

น้องจอย (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บริเวณทะเลสาบสงขลา ตอนกลางขณะทำการประมง เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2557.

บังหมี (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). ที่โรงเรียนเกาะเสือ ตำบลเกาะเสือ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2557 .

พี่ชาย (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). ที่รีสอร์ท แบดแอนด์ โบท์ ตำบลอ่าวพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2557.

พีนิน ยกยอ (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2557.

พี่ผะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). ที่แพปลา บ้านช่องหิน บ้านแหลมกรวด. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2557.

สมพร สุวรรณเรืองศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). นิตติยา ทองเสนอ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านแหลมกรวด 191/1 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 20, 25, 26 กันยายน 2557 .